

STANISŁAW MADEYSKI

(1841–1910)

Eibl-Jag

Stanisław Madeyski należy do tych profesorów Wydziału Prawa, którzy zapisali się w historii nie dzięki osiągnięciom naukowym, ale przez swoją karierę polityczną.

Pochodził z rodziny szlacheckiej pieczętującej się herbem Poraj. Urodził się 24 kwietnia 1841 roku w Sieniawie, gdzie jego ojciec był zarządcą dóbr Czartoryskich. W 1860 roku ukończył gimnazjum w Rzeszowie, po czym rozpoczął studia prawnicze w Krakowie. Będąc studentem III roku, wziął udział w powstaniu styczniowym. Studia ukończył w roku 1864 we Lwowie. W 1866 roku po złożeniu wymaganych rygorów na Uniwersytecie Jagiellońskim uzyskał stopień doktora. Później był przez kilka lat sędzią w Podgórzu, w latach 1870–1871 pracował w departamencie galicyjskim Ministerstwa Sprawiedliwości w Wiedniu, następnie jako notariusz w Liskach, potem od 1875 roku w Brzesku.

Począwszy od 1868 roku publikował w krakowskich, lwowskich i warszawskich czasopismach prawniczych. Współpracował także z austriackimi czasopismami naukowymi, ogłaszając w nich artykuły w języku niemieckim. Osobno wydał *Podręcznik sądowy* (1870), którego drugą część stanowi niemiecko-polski słownik prawniczy (1871) oraz *Układanie kontraktów* (1878). Habilitował się na Uniwersytecie Jagiellońskim w 1879 roku na podstawie rozprawy *Über die reale Grundlage der Lehre von den Befestigungsmitteln der Verträge*. W roku następnym ogłosił pracę *Die Conventionalstrafe und ihre Anwendungsarten bei Verträgen* i podjął wykłady jako docent prywatny. Po zawiązaniu stowarzyszenia notariuszy austriackich w 1880 roku został wybrany jego wiceprezesem, wybór ponowiono w 1883 i 1886 roku, a w 1889 roku wybrano go prezesem. W latach 1886–1893 był członkiem redakcji „Przeglądu Polskiego”.

Po śmierci wykładającego prawo cywilne profesora Maksymiliana Zatorskiego (1886) Wydział wahał się pomiędzy dwoma kandydatami, mianowicie Ernestem Tillem, habilitowanym w 1876 roku, prowadzącym kancelarię adwokacką we Lwowie, i Stanisławem Madeyskim. Ostatecznie szala przechyliła się na korzyść Madeyskiego, który w 1886 roku jako profesor zwyczajny objął Katedrę Prawa Cywilnego, uzyskawszy najwyższe pobory. W następnym roku ogłosił *Zarys nauki o posiadaniu*. Prowadzone przez niego wykłady cieszyły się popularnością. Miał opinię wytrawnego, doskonale obeznanego z praktyką, cywilisty. Był członkiem Komisji Prawniczej Akademii Umiejętności. Zyskawszy sobie sympatię kolegów, został wybrany dziekanem na rok 1889/1890. Funkcję rektora pełnił w roku 1892/1893. Obejmując rektorat, wygłosił wykład inauguracyjny *Charakterystyka prawodawstwa cywilnego w Austrii*. W tym czasie jako wyznaczony przez Radę Wydziału referent negatywnie ocenił przedłożoną przez Władysława Leopolda Jaworskiego rozprawę habilitacyjną *Nauka o służebnościach według prawa austriackiego*, opóźniając w ten sposób jego habilitację. Ponownie wybrany rektorem w 1893 roku nie pełnił funkcji w związku z powołaniem na stanowisko ministra w rządzie ks. Alfreda Windischgrätza. Na wniosek Wydziału od 1897 roku był profesorem honorowym prawa prywatnego i austriackiego prawa politycznego.

Już przed objęciem Katedry aktywnie zajmował się działalnością polityczną. W latach 1879–1897 czterokrotnie wybierany był do Rady Państwa, w latach 1882–1891 – trzykrotnie do Sejmu Krajowego. Dwukrotnie był przewodniczącym Komisji Praw-

niczej, a w 1892 roku został wybrany wiceprezydentem Izby Posłów w Radzie Państwa. Słynął jako doskonały mówca i zręczny polemista. W wystąpieniach parlamentarnych wypowiadał się przeciwko dominującej roli języka niemieckiego, chociaż nie był zwolennikiem tendencji federalistycznych. Wydaną w 1884 roku pracę *Die deutsche Staatssprache oder Österreich ein deutscher Staat* zakończył słowami: „Für die deutsche Staatssprache ist in Österreich, wie es ist, kein Platz”. W Sejmie Krajowym wraz z Michałem Bobrzyńskim i Stanisławem Badenim w grudniu 1887 roku przedstawił wniosek o utworzenie stanowiska dyrektora kierującego w zastępstwie namiestnika Radą Szkolną Krajową, a w styczniu następnego roku wnioskował zorganizowanie biura kodyfikacyjnego mającego zajmować się przygotowaniem projektów ustaw.

Dnia 13 listopada 1893 roku objął tekę ministra wyznań i oświaty, którą piastował do 19 czerwca 1895 roku. W przemówieniu programowym wypowiedział się na temat roli, jaką szkoła, kościół i dom rodzinny mają spełniać w wychowaniu młodzieży, przestrzegając przed szerzeniem radykalizmu i nienawiści narodowej. We wrześniu 1894 roku wraz z premierem towarzyszył cesarzowi w podróży do Lwowa. Jako minister – napisał po śmierci Madeyskiego Fryderyk Zoll starszy – „Szczególną życzliwością darzył nasz Uniwersytet, który mu zawdzięcza lepsze wyposażenie kilku już istniejących i utworzenie nowych katedr, następnie nową szklarnię w ogrodzie botanicznym, a nade wszystko wyjednanie funduszków na wykończenie budowy i wewnętrzne urządzenie kolegium medycznego, przez co przeważna część zakładów medycyny teoretycznej mogła już liczyć na odpowiednie umieszczenie”. Popierał słowiańskie postulaty dotyczące szkolnictwa, wychodząc z założenia, że rząd powinien starać się o zadośćuczynienie kulturalnym potrzebom wszystkich w państwie zamieszkałych narodowości, a jego nieugięte stanowisko w głośnej sprawie słoweńskiego gimnazjum w Styrii przyczyniło się do upadku gabinetu. Złośliwą charakterystykę Madeyskiego z lat wiedeńskich przekazał w swych wspomnieniach Kazimierz Chłędowski, zarzucający mu zabieganie o wszelkie możliwe synekury. W 1899 roku ogłosił książkę *Die Nationalitätenfrage in Österreich und ihre Lösung* i został dożywotnim członkiem Izby Panów. Wielokrotnie uczestniczył w delegacjach parlamentarnych uchwalających budżet dla wspólnych instytucji monarchii, w 1907 roku był zastępcą przewodniczącego, w 1908 roku przewodniczącym delegacji parlamentu austriackiego.

Interesującą kartą w życiorysie Madeyskiego jest jego blisko dwunastoletnia działalność w Trybunale Państwa. Organ ten, rozstrzygający m.in. skargi obywateli na naruszenie przez organy administracji ich konstytucyjnie zagwarantowanych praw, jest uważany za prototyp współczesnych sądów konstytucyjnych. Na podstawie wyboru dokonanego przez Izbę Posłów, Madeyski został 29 września 1898 roku mianowany przez cesarza członkiem Trybunału Państwa. O zaangażowaniu, z jakim pełnił tę funkcję, świadczą jego publikacje z tego okresu, w tym opublikowane na łamach „Czasopisma Prawniczego i Ekonomicznego” artykuły: *Polityczne prawo wolności narodowej* (1902) i *Polityczne prawo wolności mienia* (1903), ogłaszane tamże przeglądy orzecznictwa Trybunału Państwa (1904, 1905, 1907, 1908), a także wydana w Wiedniu dwuczęściowa praca *Studien zur Rechtsprechung des Reichsgerichts über die Verletzung politischer Rechte* (1901). Bardzo aktualnie brzmią słowa otwierające jeden z wspomnianych artykułów: „Koroną organizacji państwa prawa jest ochrona dla politycznych praw obywateli względem władzy państwa”.

Zmarł 19 czerwca 1910 roku w miejscowości letniskowej Lussingrande (obecnie Veli Lošinj) na adriatyckiej wyspie Lusson (obecnie Lošinj). Pochowany został w Krakowie na cmentarzu Salwatorskim. W rękopisie pozostawił dwa tomy wspomnień.

Działalność naukową i polityczną Madeyskiego szczegółowo omówił Fryderyk Zoll starszy w obszernym artykule ogłoszonym w 1912 roku w lwowskim „Przeglądzie Prawa i Administracji”. W 1983 roku Joanna Radzyner wydała w Wiedniu książkę *Stanislaw Madeyski. 1841–1910. Ein austropolnischer Staatsmann im Spannungsfeld der Nationalitäten in der Habsburgermonarchie*.

Andrzej Mączyński

